

УДК 159.923-057.19

Рудюк Олег

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної психології та психодіагностики
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0003-0200-1982>.

DOI <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i17.252>

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КРИЗИ ЗАЙНЯТОСТІ У БЕЗРОБІТНОЇ МОЛОДІ

Анотація. В статті представлено досвід емпіричного дослідження особливостей когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітних. В основу дослідження покладено припущення про те, що суб'єктивний досвід переживання особистістю індивідуальної ситуації втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок трудової і професійної незатребуваності детермінується системою її когнітивних детермінант. Обґрунтовано, що змістовий характер і модальність когнітивної детермінації переживання кризи зайнятості у безробітній молоді має свої специфічні особливості.

В ході проведеного дослідження вивчено емпіричні кореляти когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді – когнітивні оцінки індивідуальної ситуації втрати зайнятості або її відсутності внаслідок трудової незатребуваності. Виявлено, що найбільш гостро молодими безробітними переживається фрустрація таких соціальних сфер їх життєдіяльності, як «неможливість використати фах» та «складне фінансове становище». Також найбільш гостро безробітними переживається фрустрація таких психологічних сфер життєдіяльності, як «невпевненість у майбутньому» та «почуття залежності від зовнішніх обставин». Натомість, найменш гостро переживається безробітною молоддю фрустрація таких соціальних сфер (факторів) життєдіяльності, як «зменшення і втрата соціальних контактів» і «зміна відношення з боку оточуючих». Також найменш гостро нею переживається фрустрація таких психологічних сфер життєдіяльності, як «почуття безпорадності» і «почуття меншовартості».

Ключові слова: трудова зайнятість, безробіття, трудова або професійна незатребуваність, особистісна криза зайнятості, переживання кризи зайнятості, когнітивні оцінки ситуації відсутності зайнятості.

Постановка проблеми. Структурна трансформація сучасного ринку зайнятості характеризується високим ступенем динамічності і суперечливості, що в реаліях пандемії, спричиненої хворобою SARS-CoV-2, проявляється в трендах невизначеності, непередбачуваності та кризовості його розвитку. Тотальні обмежувальні заходи, які були введені упродовж останнього часу більшістю країн світу, вкрай негативно позначились на настроях усіх суб'єктів ринку трудової зайнятості, подекуди спричинивши кризу більш глобального, психологічного характеру – втрату почуття визначеності і прозорості у відношенні власного майбутнього, депривацією базових потреб, професійну і соціальну маргіналізацію, втрату сенсу життя. Можна констатувати, що у світлі нових обставин життєдіяльності більшість працездатного населення гостро переживає фрустрацію такої визначальної особистісної потреби, як трудова зайнятість. Тому ситуація на сучасному ринку зайнятості актуалізує перед психологами проблему концептуалізації та емпіричного аналізу специфічного класу явищ у структурі життєвого шляху особистості, які зумовлені її включенням у динамічні і суперечливі відношення зайнятості.

Найбільш очевидним проявом кризовості відносин у сфері трудової зайнятості виступає безробіття, яке в умовах перманентної соціально-економічної депривації акумулює в собі як потенційні можливості для розвитку адаптивного потенціалу особистості, так і найбільш небезпечні ризики для її цілісного та повноцінного функціонування. Супроводжуючись, як правило, втратою соціального статусу, матеріального статку, звичного кола спілкування, безробіття стало сьогодні для багатьох джерелом гострого переживання особистісної кризи.

Сьогодні можна обґрунтовано категоризувати ситуацію кардинальної перебудови, порушення, деформації, руйнування або втрати значимих зв'язків і відносин особистості з інститутом трудової зайнятості як особливий різновид кризи у структурі її життєвого шляху – особистісну кризу зайнятості. Особливою специфікою характеризується криза, пов'язана з втратою зайнятості або її відсутністю внаслідок трудової і професійної незатребуваності у безробітній молоді, що вимагає особливого підходу в поясненні релевантних їм негативних соціальних і психологічних ефектів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Концептуалізація кризової феноменології у сфері відношень трудової зайнятості має багатий теоретичний та емпіричний досвід розробки (Бойко, 2005; Бринза, 2000; Глуханюк, 2003; Дьомін, 2004; Корчевна, 2005; Павлов, 2006; Рудюк, 2008; Рябова, 2003). Попри високу результативність дослідницьких зусиль у цьому напрямку, відсутні спроби концептуалізації означеної проблеми через призму аналізу закономірностей когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітних. Більше того, незважаючи на репрезентативний емпіричний і теоретичний досвід вивчення проблеми кризи зайнятості, фактично відсутні розвідки, присвячені вивченню особливостей її переживання молоддю.

Останні тенденції розвитку процесів на ринку зайнятості акцентовано показують збільшення частки безробітних у молодіжній когорті. Специфіка молодіжного ресурсу зайнятості, що володіє оптимумом фізичної енергії, прагненням до швидкої самореалізації, самоствердження, самовизначення в житті, полягає в тому, що молодь в той же час із-за відсутності достатнього трудового, професійного і соціального досвіду є однією з найбільш вразливих соціальних страт і, в силу цього, – менш конкурентоздатною.

Розмаїття і невизначеність соціально-професійного вибору, низькі стартові можливості трудової і професійної мобільності, негарантований характер зайнятості визначають необхідність принципово нових стратегій формування і реалізації трудового потенціалу молоді. При вивченні і вирішенні такого роду проблем потрібен особливий, науково-обґрунтований підхід, методи і техніки, здатні досліджувати операціональні аналоги тих явищ та проблем, які представлені на глибинному особистісному (суб'єктивному, індивідуально-психологічному) рівні і не завжди можуть бути експліковані і репрезентовані засобами традиційного психодіагностичного інструментарію.

Такий підхід знайшов чітку конкретизацію в рамках емпіричного вивчення особливостей когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді, через призму яких стає можливою об'єктивна «реконструкція» суб'єктивної феноменологічної представленості її кризових переживань. Можливість емпіричної «фіксації» індивідуальних форм суб'єктивно-психологічної трансформації кризових відношень зайнятості, особливо в ситуації безробіття або трудової і професійної незатребуваності безробітної молоді, забезпечить основу для більш ґрунтовного вивчення і розуміння психологічних умов та закономірностей конструктивного подолання їх негативних ефектів і наслідків. Більше того, така емпірична експлікація індивідуальних категорій суб'єктивного досвіду безробітної молоді представляє інтерес для багатьох фахівців-психологів практичного спрямування, оскільки дозволить забезпечити на її основі більш сприятливі умови для оптимізації процесу психологічної допомоги безробітним з урахуванням специфіки віку та суб'єктивно-психологічного профілю їх особистості.

Мета статті полягає у вивченні особливостей когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді.

Методика та організація дослідження. Дана розвідка стала одним із напрямків реалізації дослідницької програми з вивчення психологічних умов подолання кризи зайнятості, зумовленої безробіттям і трудовою (професійною) незатребуваністю особистості. Узагальнення результатів вже проведених теоретико-емпіричних розвідок та осмислення власного досвіду вивчення означеної проблеми дозволило виокремити важливий дослідницький аспект – вивчення емпіричних корелятивів когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітних. В рамках даного дослідження в якості емпіричних корелятивів когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітних визначено когнітивні оцінки індивідуальної ситуації втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок їх трудової і професійної незатребуваності. За результатами його реалізації було виявлено найбільш фрустровані соціальні і психологічні сфери (фактори) життєдіяльності безробітної молоді.

В даному контексті важливо розуміти, що якісний зміст і результативний (конструктивний) ефект переживання особистісної кризи зайнятості у молодих безробітних співвідноситиметься з характером їх когнітивної (суб'єктивно-психологічної) активності в ситуації втрати або відсутності трудової зайнятості (безробіття, професійне виключення, трудова і професійна незатребуваність та ін.). Очевидно, що врахування специфіки когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітної молоді через експлікацію таких його емпіричних корелятивів, як когнітивні оцінки індивідуальної ситуації втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок трудової (професійної) незатребуваності, забезпечить підґрунтя для більш успішної реалізації заходів психологічної допомоги та підтримки безробітних. Власне, наша наукова розвідка дозволить в певній мірі нівелювати дефіцит концептуальних узагальнень та емпіричних даних в даній проблемній області.

В емпіричному дослідженні брало участь 188 молодих безробітних, що проходили професійну переорієнтацію на базі спеціалізованого державного центру переорієнтації та перепідготовки безробітних – Рівненського міського центру зайнятості. В якості критеріїв репрезентативності вибіркової сукупності було визначено соціально-демографічні (стать, вік, сімейний статус) і професійні (закінчена освіта, освітній напрям) характеристики безробітної молоді.

Вивчення когнітивних оцінок індивідуальної ситуації втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок трудової і професійної незатребуваності випробуваних було здійснено за допомогою авторської формалізованої анкети. Формалізовану анкету у вигляді переліку найбільш фрустрованих сфер їх життєдіяльності було складено за допомогою фахівців міського центру зайнятості, професійні обов'язки яких передбачають безпосередню роботу з безробітними в рамках психологічного і професійного консультування, професійної переорієнтації тощо. Їм було запропоновано здійснити експертну оцінку і систематизацію інформації щодо тих сфер (факторів) життєдіяльності безробітних, які найчастіше вказувалися останніми в якості найбільш фрустрованих внаслідок втрати або відсутності зайнятості. У результаті було виділено перелік сфер життєдіяльності, який змістовно відображає два рівні фрустрованості безробітної молоді – соціальний і психологічний.

До переліку найбільш фрустрованих соціальних сфер життєдіяльності у молодих безробітних внаслідок втрати трудової зайнятості (безробіття) або її відсутності (трудова незатребуваність) увійшли: *«неможливість використати фах»*, *«складне фінансове становище»*, *«зменшення і втрата соціальних контактів»*, *«погіршення стосунків у сім'ї»*, *«зміна відношення з боку оточуючих»*, *«втрата соціального статусу»*. Найбільш фрустрованими психологічними сферами життєдіяльності у безробітної молоді в ситуації втрати або відсутності зайнятості виявилися: *«невпевненість у майбутньому»*, *«поганий настрій, пригніченість»*, *«почуття безпорадності»*, *«почуття меншовартості»*, *«невпевненість в собі, невміння себе подати»*, *«почуття залежності від зовнішніх обставин»*.

Завданням дослідження було ранжування двох окремо наведених переліків соціальних і психологічних сфер життєдіяльності за критерієм фрустрованості внаслідок втрати зайнятості або її відсутності. Перелік найбільш фрустрованих соціальних і психологічних сфер життєдіяльності оцінювався безробітними у порядковій шкалі. Найбільш фрустрованій сфері з кожного переліку приписувався перший ранг, найменш фрустрованій сфері – останній ранг. З метою визначення ступеня узгодженості показників ранжування безробітними соціальних і психологічних сфер життєдіяльності за критерієм фрустрованості в ситуації втрати зайнятості або її відсутності використано метод конкордації Кендала W (Kendall's W Test) (Наследов, 2004). Процедури аналізу емпіричних даних реалізовано за допомогою статистичного пакету програм SPSS 19.0.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення когнітивних оцінок індивідуальної ситуації втрати зайнятості або її відсутності внаслідок трудової незатребуваності дозволило виявити ряд тенденцій, важливих для розуміння суб'єктивних особливостей переживання кризи зайнятості у безробітній молоді.

Перш, ніж здійснити аналіз та провести змістову інтерпретацію отриманих результатів, відмітимо високий ступінь їх достовірності. В нашому дослідженні підтвердженням обґрунтованості його результатів стало визначення ступеня узгодженості позицій безробітних у відношенні їх найбільш фрустрованих соціальних і психологічних факторів життєдіяльності.

Обчислені коефіцієнти конкордації окремо для ранжованого переліку соціальних ($W=0,598$; $p<0,001$) і психологічних ($W=0,710$; $p<0,001$) факторів життєдіяльності випробуваних дають підстави стверджувати про достовірний характер відмінностей їх середніх рангів, а відтак – високий ступінь узгодженості їх позицій у відношенні найбільш фрустрованих соціальних і психологічних факторів (сфер) життєдіяльності в ситуації втрати або відсутності професійної і трудової зайнятості (див. табл. 1).

Таблиця 1

Ранги найбільш фрустрованих соціальних і психологічних факторів життєдіяльності безробітної молоді

	Фактори життєдіяльності											
	Соціальні						Психологічні					
	неможливість використати фах	складне фінансове становище	зменшення і втрата соціальних контактів	погіршення стосунків у сімі	зміна відношення з боку оточуючих	втрата соціального статусу	невпевненість у майбутньому	поганий настрій, пригніченість	почуття безпорадності	почуття меншовартості	невпевненість в собі, невміння себе подати	почуття залежності від зовнішніх обставин
Середній ранг	2,08	2,29	5,22	2,85	5,37	3,19	1,95	3,64	5,15	5,59	2,61	2,05

Якщо проаналізувати відсотковий розподіл безробітних у відношенні фрустрованих соціальних факторів життєдіяльності внаслідок втрати зайнятості або її відсутності, то стає очевидним, що неможливість реалізувати отримані під час навчання фахові знання і навички є найбільш фрустрованою соціальною сферою життєдіяльності, що турбує молодь, оскільки 38,2% всіх безробітних приписали їй перший ранг (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Фрустровані соціальні фактори життєдіяльності безробітної молоді
(у % від загальної кількості опитаних для кожного рангу)**

Зміст соціального фактору	Ранги соціальних факторів					
	1	2	3	4	5	6
неможливість використати фах	38,2	32,5	17,2	12,1	–	–
складне фінансове становище	26,8	26,4	33,6	13,2	–	–
зменшення і втрата соціальних контактів	–	–	–	17,2	44,3	38,5
погіршення стосунків у сім'ї	14,7	23,9	31,2	12,9	7,2	10,1
зміна відношення з боку оточуючих	–	–	–	10,1	44,3	45,7
втрата соціального статусу	20,4	17,2	17,8	34,6	4,3	5,7

Якщо взяти до уваги сукупний показник фактора «неможливість використати фах» за двома першими рангами, то переважна частина безробітної молоді (70,7%) віддала пріоритет саме йому. Це свідчить про змістовно-сміслову детермінованість процесів професійної ідентифікації у переважної частини молоді і, як наслідок, суб'єктивну значимість можливої професійної декваліфікації внаслідок втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок трудової незатребуваності. Можна стверджувати, що переживання, пов'язані з неможливістю використати освіту і кваліфікацію, належать до специфічних ефектів втрати або відсутності трудової зайнятості.

Фінансові труднощі, які природно і закономірно пов'язані з втратою або відсутністю зайнятості, є актуальними для 53,2% (за сумою перших двох рангів) молодих безробітних. Вихід на одне з перших місць фактору «складне фінансове становище» є закономірним. Для безробітних це основне джерело страхів і побоювань, оскільки матеріальна депривація змінює звичний уклад життя, зміст цілей і домагань, формує іншу культуру споживання, робить людей більш тривожними, дратівливими, емоційно нестійкими. Матеріальну депривацію можна віднести до розряду генералізованих, неспецифічних ефектів втрати або відсутності трудової зайнятості.

Якщо врахувати те, що молодь, виступаючи специфічною суспільною стратою з надзвичайно динамічними соціальними потребами і обмеженістю ресурсів у їх реалізації, прагне реалізувати свій особистісний і професійний потенціал в умовах превалювання цінностей матеріального достатку і фінансового благополуччя, то логічним і закономірним є високий рівень її фрустрованості в ситуації втрати зайнятості (безробіття) або її відсутності внаслідок трудової (професійної) незатребуваності.

Соціальні фактори життєдіяльності, пов'язані з переживаннями стосовно зміни або втрати статусної ідентифікації («втрата соціального статусу») і зміни роліової структури сім'ї, викривлення сталого балансу внутрішньо сімейної ієрархії, погіршення сімейного мікроклімату («погіршення стосунків у сім'ї»), виокремлюють в якості найбільш фрустрованих відповідно 37,6% і 38,6% молодих безробітних (за сумою перших двох рангів).

Закономірно, що трудова зайнятість, володіючи самостійною цінністю для людини, опосередковано забезпечує збереженість багатьох інших ціннісних компонентів її життя. У разі її депривації відбувається порушення не тільки фінансово-матеріальних і соціально-професійних, але й міжособистісних, соціально-цільових, соціально-ідентифікаційних і соціально-спонукальних зв'язків особистості (Глуханюк, 2003; Jahoda, 1981). В даному

випадку, можна говорити про те, що інтерференція зазначених вище факторів і створює в індивідуально-психологічній проекції молодих безробітних фон перманентного емоційного напруження, який проявляється у формі гострого переживання особистісної кризи.

Відповідно, зниження показників соціальної комунікації («зменшення і втрата соціальних контактів») і погіршення відношення з боку оточуючих («зміна відношення з боку оточуючих») не є у молодих безробітних особливо фрустрованими (відповідно 82,8% і 90% безробітних за сумою останніх двох рангів). Порівняно низький рівень фрустрації зазначених соціальних сфер життєдіяльності у безробітній молоді можна пояснити розгалуженою соціальною мережею, більш гнучкою системою механізмів соціальної компенсації, відсутністю їх жорсткої детермінованості професійним середовищем, а також віковими нормами і суспільним мораторієм, які вимагають від молодих людей меншої особистісної відповідальності порівняно з дорослими.

Отже, в цілому ранжування найбільш фрустрованих соціальних сфер (факторів) життєдіяльності молодих безробітних в ситуації втрати трудової зайнятості або її відсутності дозволило отримати логічні і несуперечливі результати, які в повній мірі репрезентували систему їх найбільш актуальних соціальних потреб, що не знаходять адекватної реалізації.

Оцінка рівня психологічної фрустрованості безробітної молоді знайшла відображення у результатах ранжування найбільш фрустрованих психологічних факторів життєдіяльності в ситуації втрати або відсутності трудової зайнятості. Результати ранжування найбільш фрустрованих психологічних сфер (факторів) життєдіяльності у безробітній молоді є показовими в сенсі розуміння найбільш актуальних психологічних потреб та наслідків неможливості їх реалізації в ситуації втрати або відсутності трудової зайнятості (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Фрустровані психологічні фактори життєдіяльності безробітної молоді
(у % від загальної кількості опитаних для кожного рангу)**

Зміст психологічного фактору	Ранги психологічних факторів					
	1	2	3	4	5	6
невпевненість у майбутньому	44,0	22,4	29,3	4,3	–	–
поганий настрій, пригніченість	5,7	17,2	4,6	56,6	10,1	5,7
почуття безпорадності	–	–	–	10,1	61,7	28,2
почуття меншовартості	–	–	–	5,7	29,6	64,7
невпевненість в собі, невміння себе подати	11,8	29,6	46,8	11,8	–	–
почуття залежності від зовнішніх обставин	38,5	30,7	19,3	11,5	–	–

Табличні дані дозволяють констатувати, що найбільш виражений характер фрустрованості мають фактори «почуття залежності від зовнішніх обставин» і «невпевненість у майбутньому» (відповідно 69,2% і 66,4% молодих безробітних за сумою перших двох рангів).

Ці результати доволі логічно можна пояснити в рамках теорії М. Яходи (Jahoda, 1981). Вона виділяє п'ять латентних функцій трудової зайнятості, які чітко проявляються в ситуації її втрати або неможливості відновити: 1) праця в силу своєї регулярності і певного часового розпису структурує повсякденне життя людини, робить його впорядкованим, вписує в ритми більш широких соціальних спільностей; 2) трудова зайнятість передбачає регулярну взаємодію з колегами, іншими людьми, що створює передумови для встановлення

професійних і дружніх контактів, розширення соціального горизонту людини. Взаємодія з колегами не тільки розширює досвід спілкування, але й виступає амортизатором багатьох проблем, що виникають в професійній (трудовій) діяльності і за її межами; 3) праця – засіб залучення людини до колективних цілей, оскільки формує не лише зміст індивідуальних трудових цілей, але і пов'язує їх з цілями інших людей і організацій. Це робить людську працю осмисленою, підтримує в людині почуття загальної компетентності; 4) трудова зайнятість формує соціальний статус людини, оскільки пов'язана з виконанням певних ролей на певних позиціях в соціальній структурі суспільства. З одного боку, це впливає на формування персональної ідентичності і самооцінки, а з іншого боку, позначається на соціальному статусі інших членів сім'ї і сім'ї в цілому; 5) участь у трудовій зайнятості спонукає до регулярної активності, підтримуючи тим самим високий рівень життєвого тону.

Результати нашого дослідження дозволяють доповнити перелік зазначених латентних функцій, принаймні, ще двома. З одного боку, інтеграція людини у сферу трудової зайнятості дозволяє забезпечити не лише прозорість та визначеність професійної перспективи, але і підтримувати почуття впевненості у майбутньому взагалі, з іншого – трудова зайнятість як основний засіб, передумова і можливість задоволення найбільш фундаментальних особистісних (соціальних і психологічних) потреб, формує у людини почуття впевненості і незалежності від зовнішніх обставин та інших людей. Логічно, що їх депривація у молодих людей, які опинилися в ситуації втрати або відсутності професійної і трудової зайнятості, буде викликати психологічні ефекти, які зафіксовані в нашому дослідженні. Проте ми не виключаємо, що названі функції є специфічними лише для страти молодих безробітних.

Найменш виражений характер фрустрованості за результатами нашого дослідження мають психологічні фактори «*почуття безпорадності*» і «*почуття меншовартості*» (відповідно 89,9% і 94,3% молодих безробітних за сумою останніх двох рангів). Це підтверджує той факт, що молодь володіє оптимальним адаптивним ресурсом, здатним забезпечити високий рівень соціальної і персональної ідентичності та особистісної інтегрованості в ситуації втрати або відсутності зайнятості. В даному випадку, відсутність у молоді пасивної стратегії реагування на ситуацію можливої професійної декваліфікації може бути пов'язана як з віковими особливостями безробітних взагалі, так і зі специфікою вибіркової сукупності зокрема.

Висновки і перспективи подальших розвідок. В ході проведеного дослідження було вивчено емпіричні кореляції когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді – когнітивні оцінки індивідуальної ситуації втрати зайнятості або її відсутності внаслідок трудової незатребуваності. Виявлено, що безробітною молоддю найбільш гостро переживається фрустрація таких соціальних факторів життєдіяльності, як «неможливість використати фах» та «складне фінансове становище». Також найбільш гостро ними переживається фрустрація таких психологічних факторів життєдіяльності, як «непевненість у майбутньому» та «почуття залежності від зовнішніх обставин». Натомість, найменш гостро переживається безробітними фрустрація таких соціальних сфер життєдіяльності, як «зменшення і втрата соціальних контактів» та «зміна відношення з боку оточуючих». Також найменш гостро ними переживається фрустрація таких психологічних сфер життєдіяльності, як «почуття безпорадності» та «почуття меншовартості».

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в напрямку вивчення характеру когнітивно-смыслові детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бойко, Г. В. (2005). *Трансформація уявлення про себе і втрата роботи*. Запоріжжя.
Брынза, И. В. (2000). *Особенности переживания профессионального кризиса у лиц с*

- различным типом эмоциональности.* (Дис. канд. психол. наук). Одесса.
- Глуханюк, Н. С., Колобкова, А. И., & Печёркина, А. А. (2003). *Психология безработицы: введение в проблему.* Москва: МПСИ.
- Дёмин, А. Н. (2004). *Личность в кризисе занятости: стратегии и механизмы преодоления кризиса.* Краснодар: Кубанский государственный университет.
- Корчевна, О. В. (2005). *Психологічні чинники формування активності безробітних на ринку праці.* (Дис. канд. психол. наук). Київ.
- Наследов, А. Д. (2004). *Математические методы психологического исследования: анализ и интерпретация данных.* Санкт-Петербург: Речь.
- Павлов, Ю. О. (2006). *Психологічна допомога безробітним у кризовому стані в умовах професійної перепідготовки.* (Дис. канд. психол. наук). Київ.
- Рудюк, О. В. (2008). Організація дослідження особистісно-сислової детермінації переживання професійних криз у безробітних. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, 41, 162-166.
- Рябова, Е. В. (2003). *Акмеологические условия преодоления безработными личностно-профессионального кризиса.* (Дис. канд. психол. наук). Калуга.
- Jahoda, M. (1981). Work, employment, and unemployment: values, theories, and approaches in social research. *American Psychologist*, 36, 184-191.

REFERENCES

- Boiko, H. V. (2005). *Transformatsiia uivlennia pro sebe i vtrata roboty [Transformation of self-image and job loss].* Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
- Brynza, I. V. (2000). *Osobennosti perezhivaniya professionalnogo krizisa u lic s razlichnym tipom jemocionalnosti [Features of experiencing a professional crisis in persons with different types of emotionality].* (Dis. kand. psihol. nauk). Odessa. [in Russian].
- Gluhanjuk, N. S., Kolobkova, A. I., & Pechyorkina, A. A. (2003). *Psihologiya bezroboticy: vvedenie v problemu [The psychology of unemployment: an introduction to the problem].* Moskva: MPSI. [in Russian].
- Dyomin, A. N. (2004). *Lichnost v krizise zanyatosti: strategii i mehanizmy preodoleniya krizisa [Personality in an employment crisis: strategies and mechanisms for overcoming the crisis].* Krasnodar: Kubanskiy gosudarstvennyy universitet. [in Russian].
- Korchevna, O. V. (2005). *Psikhologichni chynnyky formuvannia aktyvnosti bezrobitnykh na rynku pratsi [Psychological officials formulating the activity of the unproblematic on the market of prats].* (Dys. kand. psykhol. nauk). Kyiv. [in Ukrainian].
- Nasledov, A. D. (2004). *Matematicheskie metody psihologicheskogo issledovaniya: analiz i interpretaciya dannyh [Mathematical methods of psychological research: analysis and interpretation of data].* Sankt-Peterburg: Rech. [in Russian].
- Pavlov, Yu. O. (2006). *Psikhologichna dopomoha bezrobitnym u kryzovomu stani v umovakh profesiinoi perepidhotovky [Psychological assistance to the unemployed in a state of crisis in the conditions of professional retraining].* (Dys. kand. psykhol. nauk). Kyiv. [in Ukrainian].
- Rudiuk, O. V. (2008). *Orhanizatsiia doslidzhennia osobystisno-smyslovoi determinatsii perezhyvannia profesiinykh kryz u bezrobitnykh [Organization of a study of personal and semantic determination of experiencing occupational crises in the unemployed].* *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*, 41, 162-166. [in Ukrainian].
- Ryabova, E. V. (2003). *Akmeologicheskie usloviya preodoleniya bezrobotnymi lichnostno-professionalnogo krizisa [Acmeological conditions for the unemployed to overcome the personal and professional crisis].* (Dis. kand. psihol. nauk). Kaluga. [in Russian].
- Jahoda, M. (1981). Work, employment, and unemployment: values, theories, and approaches in social research. *American Psychologist*, 36, 184-191. [in English].

COGNITIVE DETERMINATION OF EXPERIENCING A PERSONAL EMPLOYMENT CRISIS AMONG THE UNEMPLOYED YOUTH**Oleh Rudiuk**

Candidate of Psychological Science,
Associate professor,
Department of General Psychology and
Psychological Diagnostics
Rivne State University of Humanities
<https://orcid.org/0000-0003-0200-1982>

DOI <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i17.252>

Abstract. *The present study assumes that the subjective experience of job loss or impossibility to get it due to the lack of demand on the labour market is determined by a system of cognitive determinants. It is validated that the semantic nature and modality of cognitive determination of experiencing the employment crisis in unemployed youth has its specific features.*

The study examines the empirical correlates of cognitive determination of experiencing a personal employment crisis among unemployed youth – cognitive assessments of the individual situation of loss of employment or its absence due to unemployment. It was found that the most extremely young unemployed people experience frustration in such social spheres of their life as “lack of ability to use the profession” and “financial challenges”. Additionally, the most intense for the unemployed is also frustration in such psychological spheres of life as “uncertainty about the future” and “feeling of dependence on external circumstances”.

On the other hand, the unemployed youth are the least affected by the frustration in such social spheres (factors) of life as “decrease and loss of social contacts” and “change of attitude on the part of others”. This can be explained by an extensive social network, a more flexible system of social compensation mechanisms, their lack of strict determination by the professional environment, as well as age norms and social moratorium that require young people to have less personal responsibility than adults.

The unemployed are also the least affected by the frustration in such psychological spheres of life as “feeling of helplessness” and “feeling of inferiority”. This confirms the fact that young people have the optimal adaptive resource that can provide a high level of social and personal identity and personal integration in a situation of loss or absence of employment.

Keywords: *employment, loss or absence of employment, unemployment, lack of labour or occupational demand, personal employment crisis, experiencing a personal employment crisis, cognitive assessments of the individual situation of loss or absence of employment.*

Стаття надійшла до редакції 19.10.2021